

339.727.22(478)

CLIMATUL INVESTIȚIONAL ȘI TENDINȚELE DIN DINAMICA INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr. Aliona BALAN, ASEM
balan.a@ase.md

Investițiile străine directe constituie un factor principal de stimulare a creșterii economice, producând efecte pozitive asupra țării receptoare, atât prin metode tradiționale, ce țin de aportul la stocul de capital și de creșterea a randamentului investiției, cât și asupra productivității economiei destinate și, din această perspectivă constituie o temă de permanentă actualitate.

Actualitatea subiectului investigat este determinată de necesitatea amplificării procesului investițional în Republica Moldova, ca o condiție prealabilă pentru accelerarea dezvoltării economice a țării, lucru imposibil de realizat fără atragerea investițiilor străine directe și îmbunătățirea politicii de investiții în Republica Moldova. Promovarea unei politici corespunzătoare de atragere a investițiilor străine directe ar contribui la realizarea obiectivelor naționale de dezvoltare a țării, crearea unor noi locuri de muncă, transferul de tehnologie, promovarea exporturilor, creșterea economică durabilă și reducerea sărăciei. Scopul cercetării constă în analiza tendințelor în dezvoltarea investițiilor străine directe și a factorilor determinanți de atragere a acestora în economia Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: *investiții străine directe, climat investițional, creștere economică, fluxuri de capital, factori motivaționali.*

JEL: E2, F6, F21.

339.727.22(478)

INVESTMENT CLIMATE AND TRENDS IN THE DYNAMICS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Assoc. Prof. PhD Aliona BALAN, ASEM
balan.a@ase.md

Foreign direct investment is a major factor in stimulating economic growth, producing positive effects on the recipient country, both through traditional methods, related to the contribution to the capital stock and increasing the return on investment, and on the productivity of the target economy, and, from this perspective, it is a topical issue.

The topicality of the investigated subject is determined by the need to amplify the investment process in the Republic of Moldova as a precondition for accelerating the economic development of the country, which is impossible to achieve without attracting foreign direct investment and improving investment policy in the Republic of Moldova. Promoting an appropriate policy to attract foreign direct investment would help achieve the country's national development goals by creating jobs, transferring technology, promoting exports, sustainable economic growth and reducing poverty. The purpose of the research is to analyse the trends in the development of foreign direct investment and the determinants of their attraction in the economy of the Republic of Moldova.

Keywords: *foreign direct investment, investment climate, economic growth, capital flows, motivational factors.*

JEL: E2, F6, F21.

Introducere

În cea de-a doua jumătate a secolului XX, dat fiind faptul că investițiile au început să fie privite ca un factor catalizator al dezvoltării economice, a fost declanșată o competiție internațională între diferite țări pentru atragerea investițiilor străine și de stimulare a celor locale. Majoritatea țărilor au întreprins măsuri de îmbunătățire a climatului investițional în scopul atragerii investițiilor străine, ceea ce a influențat pozitiv fluxul de investiții și a creat posibilități largi de alegere între țările recipiente de capital.

Investițiile străine directe (ISD) sunt considerate catalizatorul creșterii economice a unui stat, beneficiile aduse de ISD fiind multiple și pentru țările care investesc și pentru țările-gazdă. Pe lângă faptul că stimulează crearea de locuri de muncă și încasările din impozite, ISD pot da un impuls competitivității și productivității prin transferul de cunoștințe sau prin investiția în procese, tehnologii sau infrastructuri mai bune. Totodată, „fluxurile de ISD joacă un rol din ce în ce mai important în internaționalizarea structurilor productive în economia contemporană. Acestea, alături de capitalul autohton, participă direct la procesul de dezvoltare a economiilor naționale” [9, p.72].

Volumul ISD, într-o economie, este considerat unul din indicatorii principali care confirmă succesul politicilor și perspectivei economice ale acesteia. „Atunci când ISD sunt în creștere, aceasta poate încuraja și alți investitori străini să aloce noi resurse în economia respectivă. Între țările lumii, s-a dezvoltat o concurență strânsă în vederea creării unor condiții favorabile pentru atragerea ISD” [16, p.149]. Experiența mondială a demonstrat că principala condiție pentru atragerea investitorilor străini o constituie ameliorarea climatului investițional. Elementele de bază ale climatului investițional sunt considerate măsurile referitoare la accesul și activitățile investito-

Introduction

In the second half of the twentieth century, given that investment began to be seen as a catalyst for economic development, international competition was launched between different countries to attract foreign investment and stimulate local investment. Most countries have taken steps to improve the investment climate in order to attract foreign direct investment, which has positively influenced the flow of investment and created wide opportunities for choice between recipient countries.

Foreign direct investment (FDI) is considered the catalyst for a state's economic growth, the benefits of FDI being multiple for both investing and host countries. In addition to stimulating job creation and tax revenue, FDI can boost competitiveness and productivity by transferring knowledge or investing in better processes, technologies or infrastructure. At the same time, “FDI flows play an increasingly important role in the internationalization of productive structures in the contemporary economy. These, together with the local capital, participate directly in the development process of the national economies” [9, p.72].

The volume of FDI in an economy is considered one of the main indicators that confirms the success of its policies and economic prospects. “When FDI is growing, it can encourage other foreign investors to allocate new resources to the economy. Tight competition has developed between the countries of the world in order to create favourable conditions for attracting FDI” [16, p.149]. World experience has shown that the main condition for attracting foreign investors is to improve the investment climate. The basic elements of the investment climate are considered the measures related to the access and activities of foreign investors, the stan-

rilor străini, standardele aplicate față de filialele de peste hotare, precum și funcționarea adecvată a piețelor locale.

Metode și materiale

În scopul realizării acestui studiu, s-a recurs la diverse metode de cercetare, precum: analiza, sinteza, argumentarea, comparația și deducția. Astfel, au fost realizate studiul și analiza literaturii de specialitate, prezentarea sintezei rezultatelor obținute.

În calitate de suport teoretico-științific, au servit rezultatele studiilor și investigațiilor savanților și cercetătorilor autohtoni și din străinătate, precum: Matei M., Ciurac C., Hîncu R., Drob C., Horobeț A., Popovici O., Ilie G., Murariu I., Podshivalenko G.P., Kiseleva N.V. ș.a.

Supportul informațional al cercetării l-a constituit rapoartele și publicațiile Băncii Naționale a Moldovei, instituțiilor financiare internaționale (Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare), datele publicate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Ministerul Economiei și Infrastructurii al Republicii Moldova.

Rezultate obținute și discuții

În literatura de specialitate, sunt emise o multitudine de definiții referitoare la investițiile străine directe, precum:

- ISD reprezintă capitalul social investit și rezervele ce revin unui investitor nerezident, care deține cel puțin 10% din capitalul social subscris al unei întreprinderi rezidente, creditele dintre acest investitor sau grupul din care face parte acesta și întreprinderea în care a investit, precum și profitul reinvestit de către acesta [3, p.82];
- ISD reprezintă ansamblul fluxurilor financiare, materiale, tehnologice și manageriale, pe care o persoană fizică sau juridică le desfășoară într-o altă economie, decât cea în care este rezi-

dards applied to foreign subsidiaries, as well as the proper functioning of local markets.

Material and method

In order to carry out this study, various research methods were used, such as: analysis, synthesis, argumentation, comparison and deduction. Thus, the study and analysis of the literature were performed, the presentation of the synthesis of the obtained results.

As a theoretical and scientific support served the results of studies and investigations of local and foreign scientists and researchers, such as: Matei M., Ciurac C., Hîncu R., Drob C., Horobeț A., Popovici O., Ilie G., Murariu I., Novikova V., Podshivalenko G.P., Kiseleva N.V. etc.

The informational support of the research was the reports and publications of the National Bank of Moldova, international financial institutions (World Bank, European Bank for Reconstruction and Development), data published by the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, Ministry of Economy and Infrastructure of Moldova.

Results and discussions

The literature presents a multitude of definitions related to foreign direct investment, such as:

- FDI represents the invested capital and the reserves belonging to a non-resident investor holding at least 10% of the subscribed share capital of a resident enterprise, the loans between this investor or the group to which he belongs and the enterprise in which he invested, and the profit reinvested by him [3, p.82];
- FDI represents the set of financial, material, technological and managerial flows that a natural or legal person carries out in an economy other than the one in which he is resident, for the realization of a long-

dentă, pentru realizarea unei activități productive de durată, prin deținerea controlului asupra acesteia [13, p.94];

- Organizația Mondială a Comerțului definește ISD ca pe o achiziție a unui activ de către un investitor originar dintr-o țară (țara de origine) într-o țară străină (țara-gazdă sau receptoare) cu intenția de a conduce acel activ [10, p.9];
- ISD-urile „constau în înființarea sau cumpărarea unui activ generator de venit într-o țară străină, asupra căruia firma investitoare deține controlul” [12, p.225].

ISD-urile au devenit un motor esențial al creșterii economice a oricărei țări, ele fac parte din clasa fluxurilor financiare, ce nu generează datorie externă, sunt considerate a fi un plus al investițiilor autohtone și, totodată, sunt corelate cu crearea de noi locuri de muncă, transferuri de cunoștințe și îmbunătățirea productivității muncii.

Impactul ISD-urilor asupra economiilor-gazdă poate fi direct și indirect. Impactul direct al ISD-urilor asupra economiilor-gazdă, la nivel microeconomic, se manifestă prin: capitalul financiar furnizat de firma multinațională; transferul de tehnologie și inovare; dezvoltarea aptitudinilor și abilităților de management, de marketing și antreprenoriale; dezvoltarea resurselor umane; modificarea structurii piețelor și a gradului de concentrare etc. [8, p.10-11]. La nivel macroeconomic, ISD-urile reprezintă o sursă de venit (prin impozite și taxe) la bugetul de stat al țării-gazdă, pot contribui la echilibrarea balanței de plăți, modificarea structurii exporturilor și îmbunătățirea soldului balanței comerciale.

Impactul indirect al ISD-urilor asupra economiilor-gazdă apare sub forma efectelor de antrenare și de învățare asupra firmelor locale. Printre aceste efecte, se numără transferul de tehnologie, dezvoltarea resurselor

lasting productive activity, by having control over it [13, p.94];

- The World Trade Organization (WTO) defines FDI as an acquisition of an asset by an investor originating in a country (country of origin) in a foreign country (host or receiving country) with the intention of conducting that asset [10, p.9];
- FDI “consist in the establishment or purchase of an income-generating asset in a foreign country, over which the investing company has control” [12, p.225].

FDI has become an essential engine of economic growth of any country: it is part of the class of financial flows that does not generate external debt, it is considered to be a plus of domestic investment and, at the same time, it is correlated with the creation of new jobs, transfers knowledge and improving labour productivity.

The impact of foreign direct investment on host economies can be direct and indirect. The direct impact of FDI on host economies at the microeconomic level is manifested by: the financial capital provided by the multinational company; technology transfer and innovation, developing management, marketing and entrepreneurial skills and abilities, human resources development, which means not only salary increases, but also training programs; changing the structure and degree of markets concentration etc [8, p.10-11]. At the macroeconomic level, FDI is a source of income (through taxes and fees) to the state budget of the host country, can contribute to balancing the balance of payments, changing the structure of exports and improving the balance of trade.

The indirect impact of FDI on host economies comes in the form of training and learning effects on local firms. These effects

umane sau creșterea performanței firmelor locale, aflate în competiție cu filialele firmelor multinaționale.

Deși cea mai mare parte a studiilor, întreprinse pe plan internațional, argumentează și susțin efectele favorabile produse de ISD-uri ca factor de stimulare a creșterii pentru economia receptoare, există situații în care impactul acestora asupra țărilor-gazdă este unul negativ, de exemplu, prezența firmelor străine poate duce la deteriorarea poziției pe piață a firmelor locale, la competiție neloială (date fiind resursele de care firmele străine dispun), dar și la falimentul producătorilor locali. Din această perspectivă, rolul unei strategii clare a țării-gazdă, care să orienteze fluxurile de ISD către acele sectoare și regiuni unde efectele pozitive să fie valorificate optim, iar cele negative să fie diminuate cât mai mult posibil, joacă un rol-cheie.

Atragerea ISD-urilor este condiționată de un șir de factori, care sunt luați în considerare de către investitori, precum: mediul economic și social general al țării-gazdă, calitatea instituțiilor; legislația și povara fiscală; gradul de dezvoltare al economiei; gradul de deschidere al economiei, gradul de dezvoltare al infrastructurii de transport și comunicații; dimensiunea pieței; piața muncii, înzestrarea cu resurse naturale [8, p.9-10].

Structura factorilor determinanți ai ISD-urilor se află într-o dinamică permanentă, provocată atât de schimbarea strategiilor de afaceri ale firmelor multinaționale, cât și de politicile economice și sociale ale autorităților guvernamentale din țările-gazdă.

Pentru atragerea investițiilor străine este necesară asigurarea, în țara-gazdă, a unui climat investițional favorabil. Noțiunea de *climat investițional* reflectă nivelul de atractivitate al unei țări (ramuri, zone, regiuni) pentru alocarea investițiilor.

Autorii Podshivalenko G.P. și Kiseleva N.V., privesc climatul investițional drept o

include technology transfer, human resource development or increasing the performance of local companies, which compete with subsidiaries of multinational companies.

Although most international studies argue and support the favourable effects of FDI as a growth stimulus for the host economy, there are situations where their impact on host countries is negative, for example, the presence of foreign firms. It can lead to the deterioration of the market position of local companies, to unfair competition (given the resources available to foreign companies), but also to the bankruptcy of local producers. From this perspective, the role of a clear host country strategy, directing FDI flows to those sectors and regions where the positive effects are optimized and the negative ones minimized as much as possible, plays a key role.

Attracting FDI is conditioned by a number of factors, which are taken into account by investors, such as: the general economic and social environment of the host country, the quality of institutions, legislation and fiscal burden; the degree of economic development; the openness of the economy; the degree of development of transport and communications infrastructure; market size; labour market, endowment with natural resources [8, p.9-10].

The structure of the determinants of FDI is in a permanent dynamic, caused both by the change in the business strategies of multinational companies and by the economic and social policies of the governmental authorities in the host countries.

In order to attract foreign investments, it is necessary to ensure a favourable investment climate in the host country. The notion of *investment climate* reflects the level of attractiveness of a country (branches, areas, regions) for investment allocation.

Authors Podshivalenko G.P. and Kiseleva N.V., regard the investment climate as a gene-

caracteristică generalizatoare a unei totalități de condiții economice, sociale, administrative, politice, juridice etc., care determină atractivitatea și raționalitatea investițiilor în economia țării. În calitate de factori de bază, care determină climatul investițional, în cazul dat, figurează:

- potențialul social-economic al teritoriului, existența premiselor obiective de atragere a investițiilor;
- fluxul de investiții străine;
- nivelul de dezvoltare al pieței valorilor mobiliare și situația emitenților valorilor mobiliare;
- condițiile instituționale, baza normativă și de drept a atragerii investițiilor;
- situația politică și criminogenă;
- condițiile bioclimaterice;
- restricțiile ecologice [14, p.75].

Potrivit unui studiu, efectuat de Banca Mondială, cu privire la orientarea fluxurilor de ISD spre țările în curs de tranziție, s-a constatat că acestea au fost direcționate către țări care [5, p.32]:

- au instituit un regim legislativ stabil și favorabil investițiilor și investitorilor străini;
- manifestă stabilitate politică și socială;
- au înlăturat barierele din calea investițiilor străine;
- au un regim comercial și un sistem de schimb valutar liber;
- au un nivel de fiscalitate redus;
- dispun de forță de muncă calificată și ieftină;
- asigură o piață de desfacere corespunzătoare.

În opinia noastră, climatul investițional al unei țări este determinat de valorile unui șir de parametri ce caracterizează potențialul țării de atragere a investițiilor și a riscului realizării lor, printre aceștia vom menționa: resursele naturale disponibile; calitatea forței de muncă;

ralizing feature of a totality of economic, social, administrative, political, legal, etc. conditions, which determine the attractiveness and rationality of investments in the country's economy. As basic factors, which determine the investment climate, in this case are:

- the socio-economic potential of the territory, the existence of the objective premises for attracting investments;
- the inflow of foreign investments;
- the level of development of the securities market and the situation of the securities issuers;
- the institutional conditions, the normative and legal basis of attracting investments;
- political and criminogenic situation;
- bioclimatic conditions;
- ecological restrictions [14, p.75].

According to a study conducted by the World Bank, on the orientation of foreign direct investment flows to countries in transition, it was found that they were directed to countries that [5, p.32]:

- established a stable and favourable legislative regime for foreign investments and investors;
- manifest political and social stability;
- removed barriers to foreign investment;
- have a commercial regime and a free foreign exchange system;
- have a low level of taxation;
- have qualified and cheap labour;
- ensure a proper market.

In our opinion, the investment climate of a country is determined by the values of a series of parameters that characterize the country's potential to attract investments and the risk of their realization, among them we will mention: available natural resources, quality of labour, level infrastructure development,

nivelul de dezvoltare a infrastructurii; stabilitatea macroeconomică; calitatea guvernării și a cadrului juridic etc. | macroeconomic stability, quality of governance and legal framework, etc.

**PARAMETRII CLIMATULUI INVESTIȚIONAL/
INVESTMENT CLIMATE PARAMETERS**

- Resursele naturale și starea ecologică/ Natural resources and ecological status
- Calitatea resurselor umane/ The quality of human resources
- Nivelul de dezvoltare și accesibilitatea obiectelor de infrastructură/ Level of development and accessibility of infrastructure objects
- Stabilitatea și predictibilitatea politică/ Political stability and predictability
- Stabilitatea macroeconomică/ Macroeconomic stability
- Starea bugetului, a balanței de plăți, a datoriei de stat/ The state of the budget, of the balance of payments, of the state debt
- Calitatea conducerii statului, politica autorităților centrale și locale/ The quality of state leadership, the policy of central and local authorities
- Legislația, deplinătatea și calitatea reglementării activității economice/ Legislation, completeness and quality of regulation of economic activity
- Sistemul fiscal și nivelul poverii fiscale/ The tax system and the level of the tax burden
- Sistemul bancar și alte instituții financiare/ The banking system and other financial institutions
- Accesibilitatea creditării/ Credit accessibility
- Gradul de deschidere a economiei, regulile comerciale cu alte țări/ The degree of openness of the economy, the rules of trade with other countries
- Bariere administrative, tehnice, informaționale și de altă natură de intrare pe piață/ Administrative, technical, informational and other barriers to entry
- Nivelul de monopolizare a economiei/ The degree of monopolization of the economy
- Probabilitatea apariției circumstanțelor de forță majoră/ Probability of force majeure

Figura 1. Parametrii climatului investițional/ Figure 1. Investment climate parameters

Sursa: elaborată de autor/ Source: elaborated by the author

În prezent, climatul investițional, în Republica Moldova, include atât unele părți forte, care fac țara noastră atractivă pentru investitorii străini, cât și unele elemente, care, din contra, resping investițiile străine.

Currently, the investment climate in the Republic of Moldova has both some strengths, which make our country attractive to foreign investors, but also some elements, which, on the contrary, reject foreign investments.

În opinia noastră, factorii esențiali, care atrag companiile străine în economia Republicii Moldova, se referă, în principal, la:

- forța de muncă ieftină;
- presiunea fiscală redusă (una dintre cele mai mici din Europa);
- amplasarea geografică avantajoasă a țării pentru relațiile economice internaționale;
- economia funcțională de piață și un regim juridic-instituțional, care garantează investitorilor străini integritatea investiției și a proprietății;
- stabilitatea macroeconomică (stabilitatea relativă a valutei naționale, rata relativ redusă a inflației, nivelul relativ scăzut al datoriei externe, creșterea economică înregistrată în ultimul deceniu etc.);
- solurile fertile, condițiile climaterice favorabile pentru agricultură;
- existența tradițiilor în industria prelucrătoare, în special, în cea a produselor agro-alimentare;
- existența unor acorduri de comerț și de liber schimb la nivel mondial și regional.

Pe de altă parte, principalii factori, care resping investitorii străini din Republica Moldova, sunt:

- nivelul de dezvoltare economică și socială scăzut în context european;
- insuficiența resurselor materiale, inclusiv a celor naturale;
- nivelul relativ ridicat al corupției;
- infrastructura insuficient dezvoltată;
- emigrarea masivă a forței de muncă;
- instabilitatea politică;
- existența economiei tenebre;
- forța de muncă necalificată.

De menționat că, în ultimii ani, atât antreprenorii locali, cât și investitorii străini se confruntă cu problema lipsei forței calificate

In our opinion, the essential factors that attracted foreign companies in the economy of the Republic of Moldova, refer mainly to:

- skilled and cheap labour;
- reduced fiscal pressure (one of the lowest in Europe);
- advantageous geographical location of the country for international economic relations;
- functional market economy and a legal-institutional regime that guarantees to foreign investors the integrity of investment and property;
- macroeconomic stability (relative stability of the national currency, relatively low inflation rate, relatively low level of external debt, economic growth in the last decade, etc.);
- fertile soils, favourable climatic conditions for agriculture;
- the existence of traditions in the manufacturing industry, especially in that of agri-food products;
- the existence of global and regional trade and free trade agreements.

On the other hand, the main factors that reject foreign investors in the Republic of Moldova we will mention:

- low level of economic and social development in the European context;
- insufficiency of material resources, including natural ones;
- the relatively high level of corruption;
- insufficiently developed infrastructure;
- mass emigration of labour force;
- political instability;
- the existence of a dark economy;
- unskilled labour force.

It should be mentioned that in recent years, both local entrepreneurs and foreign investors face the problem of lack of skilled labour, caused by the phenomenon of external

de muncă, determinată de fenomenul migrației externe, precum și de slaba corelare a sistemului educațional/ programelor de studii cu cerințele pieței muncii.

Evoluția fluxurilor de ISD-uri, în perioada 2010-2019, prezentată în figura 2, denotă o volatilitate ridicată a acestor fluxuri financiare. Ca tendință generală, fluxurile de ISD-uri, în Republica Moldova, au crescut, în medie, cu 285,5 milioane USD în perioada analizată, atingând un maximum de 292,04 milioane USD, în al doilea trimestru al anului 2019 și un record minim de – 9,26 milioane USD, în al doilea trimestru al anului 2016. În anul 2016, ISD-urile au scăzut de 2,4 ori față de 2015. Scăderea intrărilor de ISD-uri în Republica Moldova a fost determinată, într-o oarecare măsură, de conjunctura mondială nefavorabilă (conform datelor UNCTAD, fluxurile globale de ISD-uri s-au redus, în anul 2016, cu 2,0 la sută din cauza creșterii economice globale slabe), dar și de factorii interni (frauda bancară).

În anul 2019, intrările de ISD-uri, în Republica Moldova, au constituit 593 milioane USD în 2019, în creștere cu 282 milioane USD față de anul 2018.

migration, as well as the weak mismatch between the educational system/ study programs and labour market requirements.

The evolution of FDI flows in the period 2010-2019, presented in figure 2, shows a high volatility of these financial flows. As a general trend, FDI flows in the Republic of Moldova increased on average by USD 285.5 million in the analysed period, reaching a maximum of USD 292.04 million in the second quarter of 2019 and a record low of – 9.26 USD million in the second quarter of 2016. In 2016 FDI decreased 2.4 times compared to 2015. The decrease of FDI inflows into the Republic of Moldova was determined, to some extent, by the unfavourable global situation (according to UNCTAD data, global FDI flows decreased in 2016 by 2.0 percent due to weak global economic growth), but also by internal factors (bank fraud).

In 2019, FDI inflows to the Republic of Moldova amounted to USD 593 million in 2019, increasing by USD 282 million compared to 2018.

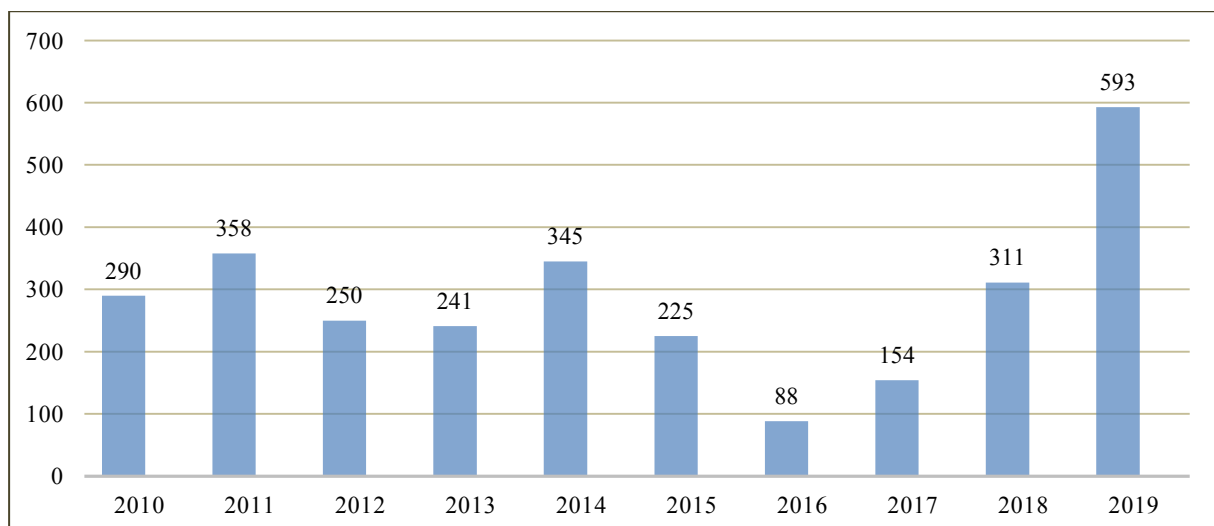

Figura 2. Dinamica anuală a fluxului de ISD-uri în Republica Moldova, în perioada 2010-2019 (milioane USD)/ Figure 2. Annual dynamics of FDI flow in the Republic of Moldova, period 2010-2019 (million USD)

Sursa: elaborată de autor după [2]/ Source: developed by the author according to [2]

În ceea ce privește ponderea ISD-urilor, în economia națională, acest indice a fost instabil în decursul anilor 2010-2019. În anul 2016, ponderea ISD-urilor în PIB a atins nivelul cel mai redus, ca urmare a crizei mondiale și micșorării fluxului investițiilor străine. Totuși, ulterior, în anii 2018-2019, în urma înviorării activității investitorilor străini, ponderea investițiilor străine directe în PIB a început să se majoreze și a constituit circa 5 la sută în 2019.

Regarding the share of FDI in the national economy, this index was unstable during the years 2010-2019. In 2016, the share of FDI in GDP reached its lowest level, as a result of the global crisis and the decrease in the flow of foreign investment. However, later, in the years 2018-2019, following the revival of foreign investors, the share of foreign direct investment in GDP began to increase and amounted to about 5 percent in 2019.

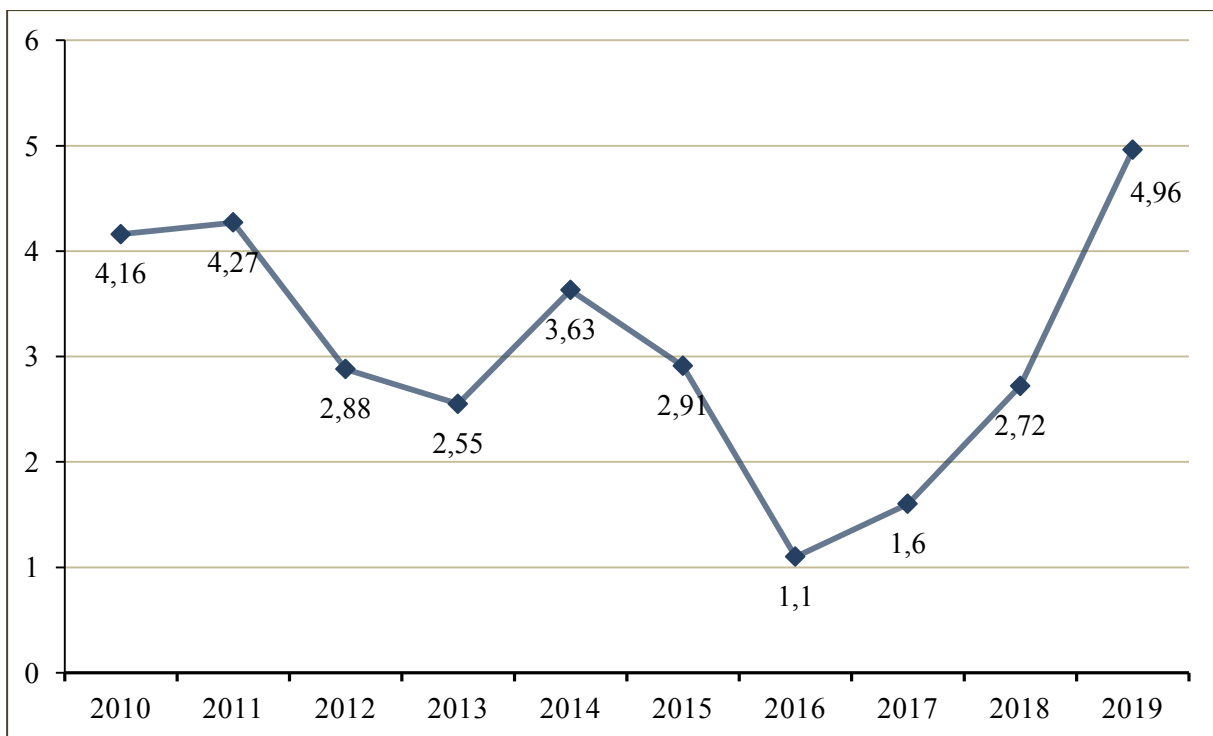

Figura 3. Ponderea fluxului de ISD-uri în PIB (%) /

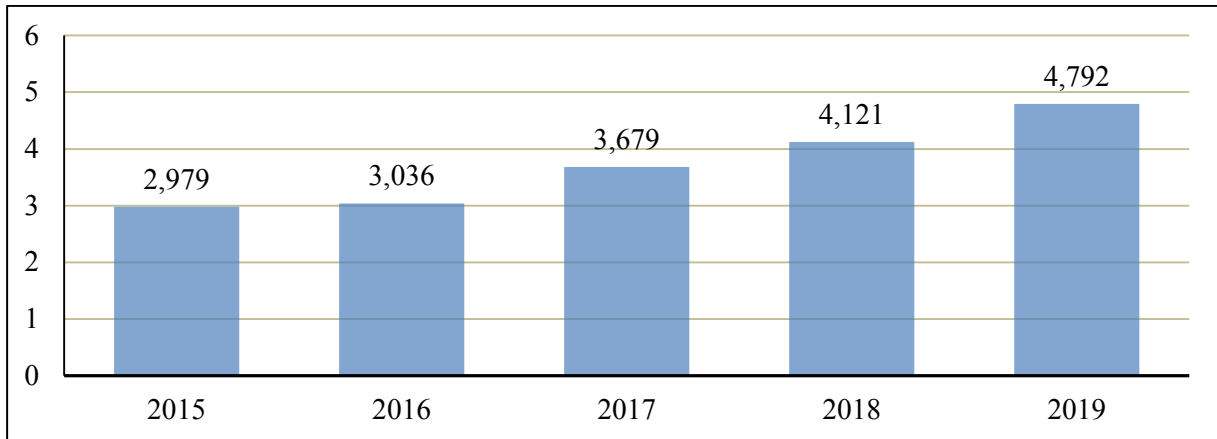
Figure 3. The share of FDI flow in GDP (%)

Sursa: elaborată de autor după [2] /

Source: developed by the author according to [2]

Analiza stocului de ISD-uri în perioada 2015-2019 denotă o creștere constantă a acestuia, peste 4,7 miliarde dolari SUA, în anul 2019, în creștere cu 16,2 la sută, față de anul 2018, sau cu peste 1,7 ori mai mult, comparativ cu anul 2015.

The analysis of the FDI stock for the period 2015-2019 shows a constant increase of it, over 4.7 billion US dollars in 2019, increasing by 16.2 percent compared to 2018, or by over 1.7 times more compared with the year 2015.

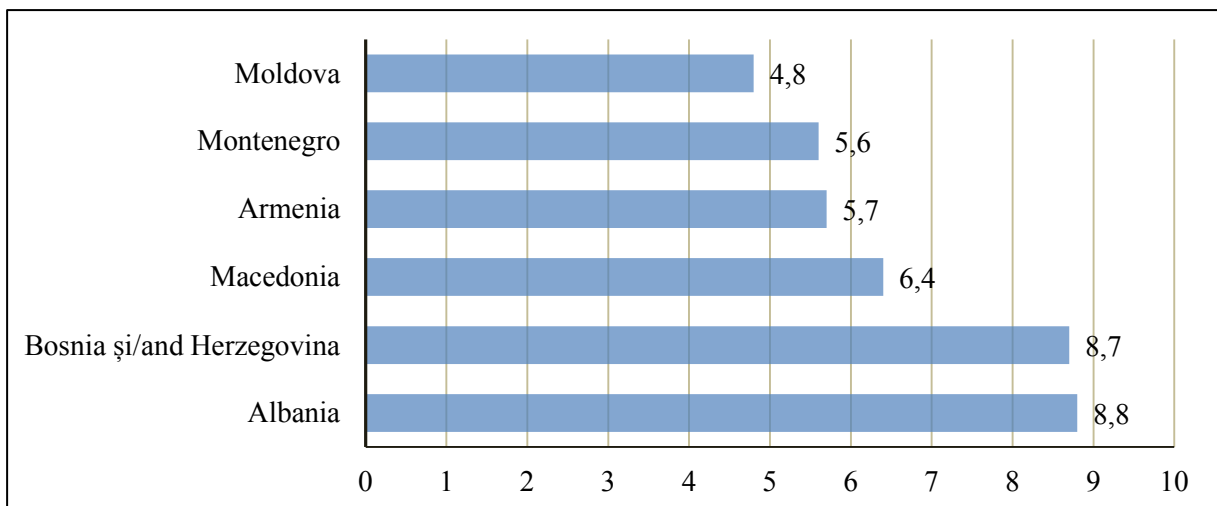

**Figura 4. Evoluția stocului total de ISD-uri în Republica Moldova (miliarde USD)/
Figure 4. Evolution of the total stock of FDI in the Republic of Moldova, (billion USD)**

Sursa: elaborată de autor după [2]/ Source: developed by the author according to [2]

Potrivit datelor Băncii Mondiale, Republica Moldova în comparație cu alte țări din regiune, înregistrează performanțe mai reduse în atragerea ISD-urilor. Astfel, stocul ISD-urilor relevă o performanță comparativă slabă în atragerea ISD-urilor, raportat la economiile mici din regiune. Din cauza insuficienței și costului ridicat al capitalului investițional intern, un nivel scăzut al ISD-urilor nu face decât să submineze competitivitatea și dezvoltarea durabilă a țării.

According to World Bank data, the Republic of Moldova has lower performance in attracting FDI compared to other countries in the region. Thus, the FDI stock reveals a poor comparative performance in attracting FDI relative to the small economies in the region. Due to the insufficiency and high cost of domestic investment capital, a low level of FDI only undermines the country's competitiveness and sustainable development.

**Figura 5. Stocul ISD-urilor în Republica Moldova, comparativ cu unele țări din regiune, 2019 (miliarde USD)/
Figure 5. FDI stock in the Republic of Moldova compared to some countries in the region, 2019 (billion USD)**

Sursa: elaborată de autor după [2]/ Source: developed by the author according to [2]

Principalele domenii de alocare a ISD-urilor, în anul 2019, au fost: activitățile financiare, care au avut ponderea (25,8%), industria prelucrătoare (21,7%); comerțul cu ridicata și amănuntul (20,6%).

The main areas for allocating FDI in 2019 were: financial activities, with a share of (25.8%), manufacturing (21.7%), wholesale and retail (20.6%).

Tabelul 1 / Table 1

**Investiții directe, capital propriu acumulat, pe activități economice (%) /
Direct investments, accumulated equity, by activities economic (%)**

	2016	2017	2018	2019
Activități financiare și de asigurări/ Financial and insurance activities	29,9	24,7	25,2	25,8
Industria prelucrătoare/ Manufacturing industry	28,7	25,7	23,6	21,7
Comerț cu ridicata și cu amănuntul/ Wholesale and retail trade	14,4	16,9	16,1	20,6
Informații și comunicații/ Information and communications	11,0	9,0	8,7	8,0
Transporturi și depozitare/ Transportation and storage	2,6	2,5	5,4	5,5
Tranzacții imobiliare/ Real estate transactions	2,4	2,7	6,3	5,0
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat/ Electric and thermal energy, gas, hot water and air conditioning	9,7	13,7	9,9	8,5
Alte activități/ Other activities	1,3	4,8	4,8	4,9
Total/ Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: elaborat de autor după [1] / Source: developed by the author according to [1]

Astfel, cele mai atractive sectoare pentru investitorii străini sunt activitatea financiară, industria prelucrătoare, comerțul, transporturile și telecomunicațiile, industria energetică. Totodată, ISD-urile în agricultură sunt mai modeste, cu doar circa 1% din totalul ISD-urilor în economia națională, ceea ce denotă un nivel redus de atractivitate a sectorului agricol pentru investitorii străini. Deși competitivitatea produselor agroalimentare autohtone a crescut în ultimul deceniu, au crescut exporturile produselor agricole și alimentare (ponderea acestora în exportul total este de cca 45%), domeniul respectiv nu este atractiv pentru investitorii

Thus, the most attractive sectors for foreign investors are financial activity, manufacturing, trade, transport and telecommunications, energy industry. At the same time, FDI in agriculture are more modest, with only about 1% of total FDI in the national economy, which indicates a low level of attractiveness of the agricultural sector for foreign investors. Although the competitiveness of domestic agri-food products has increased in the last decade, exports of agricultural and food products have increased (their share in total exports is about 45%), the field is not attractive to foreign investors. Among the main problems that stop

străini. Printre principalele probleme, care stopează investițiile în acest sector, vom menționa: lipsa sistemelor de irigare, legislația imperfectă la capitolul funciar, lipsa muncitorilor calificați, de asemenea, investitorii străini nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor cu destinație agricolă.

Zonele Economice Libere (ZEL) au avut un impact semnificativ în atragerea ISD-urilor în Republica Moldova. În anul 2019, investițiile în ZEL-urile din Republica Moldova au constituit 35,8 mil. USD, comparativ cu 48,3 mil. USD în anul 2018. Valoarea totală a investițiilor realizate în cadrul zonelor libere în decursul întregii activități a constituit 432,7 mln dolari SUA.

investment in this sector we will mention: lack of irrigation systems, imperfect legislation, especially on land, lack of skilled workers, and the fact that foreign investors can not acquire ownership of agricultural land.

Free Trade Areas (FTAs) have had a significant impact in attracting FDI to the Republic of Moldova. In 2019, investments in FEZ in the Republic of Moldova amounted to USD 35.8 million compared to USD 48.3 million in 2018. The total value of investments made in free zones during the entire activity amounted to 432.7 million USD.

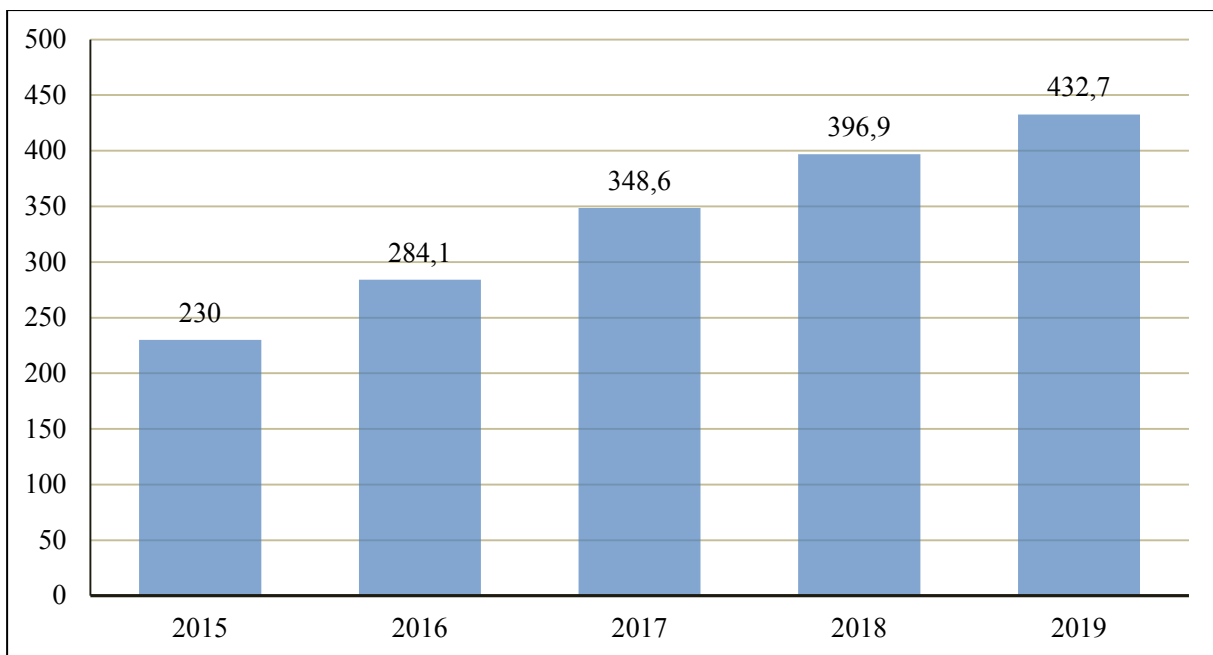

Figura 6. Dinamica stocului de investiții în zonele economice libere (milioane USD)/

Figure 6. Dynamics of the investment stock in free economic zones (USD million)

Sursa: elaborată de autor după [17]/ Source: developed by the author according to [17]

În prezent, pe teritoriul Republicii Moldova, activează 7 zone economice libere, în cadrul cărora sunt înregistrați 208 rezidenți. În medie, fiecare rezident al ZEL-urilor a investit în dezvoltare 247,3 mii USD.

Currently, 7 free economic zones operate on the territory of the Republic of Moldova, within which 208 residents are registered. On average, each FEZ resident invested USD 247.3 thousand in development. The exports

Exporturile realizate de către rezidenții zonelor economice libere, în anul 2019, au înregistrat o pondere de circa 21,2% din exporturile totale ale țării. De menționat că agenții economici ce activează în ZEL-uri beneficiază de o serie de facilități, printre acestea numărându-se: (a) scutirea de 50% din cota impozitului stabilită în țara noastră pentru venitul obținut din exportul mărfurilor (serviciilor) origine din ZEL, în afara teritoriului Republicii Moldova; (b) scutirea totală timp de 3 ani de plata impozitului pe venitul obținut din exportul mărfurilor (serviciilor) origine din zona economică liberă în afara teritoriului Republicii Moldova, drept rezultat al investiției în zona liberă a cel puțin unui milion USD; (c) scutirea totală timp de 5 ani de plata impozitului pe venitul obținut din exportul mărfurilor (serviciilor) origine din zona economică liberă în afara teritoriului Republicii Moldova, drept rezultat al investiției în zona liberă a cel puțin cinci milioane USD; (d) TVA nu se aplică mărfurilor (serviciilor) livrate în interiorul zonelor libere etc. [17]. În ceea ce privește clasamentele internaționale, care prezintă indicii privind atractivitatea investițională a unei țări, ar trebui menționate câțiva dintre acești indicatori. Astfel, potrivit datelor Băncii Mondiale, „Doing Business 2020”, în 2019, după ușurința de a face afaceri, Republica Moldova a pierdut o poziție ocupând locul 47, din 190 de state ale lumii, în scădere cu 3 poziții, comparativ cu 2018, când ocupa locul 44. Din cei 10 indicatori evaluați, Republica Moldova a înregistrat progrese doar în „inițierea afacerii” – locul 14, în urcare cu 7 poziții, față de anul 2018. Restul indicatorilor din clasament s-au înrăutățit: obținerea autorizațiilor de construcție (de pe locul 165 în 2018 – pe locul 172 în 2019), accesul la energie electrică; înregistrarea proprietății; accesul la credite; plata impozitelor; executarea contractelor [6].

made by the residents of the free economic zones in 2019, registered a share of about 21.2% of the total exports of the country. It should be noted that economic operators operating in the FEZ benefit from a number of facilities, including: (a) exemption from 50% of the tax rate established in our country for income derived from the export of goods (services) originating in the FEZ outside the territory RM; (b) total exemption for 3 years from the payment of income tax on the export of goods (services) originating in the free economic zone outside the territory of the Republic of Moldova as a result of the investment in the free zone of at least one million USD; (c) total exemption for 5 years from the payment of income tax on the export of goods (services) originating in the free economic zone outside the territory of the Republic of Moldova as a result of the investment in the free zone of at least USD 5 million; (d) T.V.A. does not apply to goods (services) delivered inside free zones, etc. [17].

With regard to international rankings, which present the index of a country's investment attractiveness, some of these indicators should be mentioned. Thus, according to the World Bank “Doing Business 2020”, in 2019, after the ease of doing business, the Republic of Moldova lost a position ranking 47th out of 190 countries in the world, down 3 positions compared to 2018 when it ranked 44th. Of the 10 indicators evaluated, the Republic of Moldova has made progress only in terms of “business start-up” – 14th place, up 7 positions compared to 2018. The rest of the indicators in the ranking have worsened: obtaining construction permits (for on the 165th place in 2018 – on the 172nd place in 2019), access to electricity, property registration, access to loans, payment of taxes, execution of contracts [6].

Another important index that characterizes the investment attractiveness of the

Un alt indice important, care caracterizează atractivitatea investițională a țării, este „Indicele libertății economice”, calculat de Fundația Heritage. Potrivit acestui indice, în anul 2019, Republica Moldova a urcat opt poziții în raport cu anul 2018 și se plasează pe locul 97 din cele 186 de țări evaluate [11], fiind plasată în categoria țărilor „preponderent captive”.

Astfel, per total, Republica Moldova înregistrează o clasare proastă în ratingurile internaționale, de aceea, îmbunătățirea performanței Republicii Moldova, în cadrul acestor clasamente, ar trebui să facă parte din eforturile politicii de atragere a ISD-urilor, iar acest lucru nu este posibil fără îmbunătățirea reală a climatului investițional și de afaceri. O mai bună orientare către dezvoltarea afacerilor și ameliorarea climatului investițional va avea efecte pozitive asupra competitivității Republicii Moldova în atragerea investițiilor străine, ceea ce va fi exprimat prin creșterea exporturilor, creșterea numărului de companii cu renume internațional, care vor fi motivate să investească în RM, companii capabile să creeze locuri de muncă atractive, să asigure o productivitate mai mare și o producție competitivă orientată spre export. În mod inevitabil, acest lucru se va reflecta în îmbunătățirea indicatorilor macroeconomici și avansarea Republicii Moldova în clasamentele internaționale.

Pentru realizarea celor menționate mai sus, este absolut necesar să se creeze un mediu prielnic investitorilor străini, pentru ca aceștia să injecteze un volum mare de capital în economia țării noastre. În scopul creării unui mediu investițional atractiv și competitiv, în anul 2016, Guvernul Republicii Moldova a aprobat noua Strategie națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020, al cărei obiectiv principal îl constituie valorificarea rapidă a potențialului de export al Republicii Moldova, preponderent, prin atragerea investițiilor străine. Prin

country is the “Index of Economic Freedom”, calculated by the Heritage Foundation. According to this index, in 2019, the Republic of Moldova climbed eight positions compared to 2018 and ranks 97th out of 186 countries evaluated [11], being placed in the category of “mostly captive” countries.

Thus, overall, the Republic of Moldova ranks poor in the international ratings, therefore, improving the performance of the Republic of Moldova in these rankings should be part of the efforts of the policy to attract FDI. And this is not possible without a real improvement in the investment and business climate. A better orientation towards business development and improving the investment climate will have positive effects on the competitiveness of the Republic of Moldova in attracting foreign investments, which will be expressed by increasing exports, increasing the number of internationally renowned companies that will be motivated to invest in Moldova. able to create attractive jobs, ensure higher productivity and competitive export-oriented production. Inevitably, this will be reflected in the improvement of macroeconomic indicators and the advancement of the Republic of Moldova in international rankings.

In order to achieve the above mentioned, it is absolutely necessary to create an environment conducive to foreign investors for them to inject a large volume of capital into the economy of our country. In order to create an attractive and competitive investment environment, in 2016, the Government of the Republic of Moldova has approved the new National Strategy for attracting investments and promoting exports for the years 2016-2020, the main objective of which is to rapidly capitalize on the export potential of the Republic of Moldova, mainly by attracting foreign investments. The implementation of the Strategy aims to achieve by 2020 a net inflow of investment worth about USD 380 million

aplicarea Strategiei, se urmărește obținerea, către anul 2020, a unui influx net de investiții în valoare de aproximativ 380 de milioane de dolari și crearea a cel puțin 10 mii de locuri de muncă, impulsivarea activității întreprinderilor mici și mijlocii autohtone și, nu în ultimul rând, promovarea cunoștințelor în domenii noi pentru economia națională [7]. Un aspect important al Strategiei constă în faptul că aceasta vizează sectoarele cele mai promițătoare, din punctul de vedere al potentialului în atragere a investițiilor pentru următorii cinci ani. Astfel că au fost identificate 7 sectoare prioritare: Informații și comunicații; Fabricarea de mașini și echipamente; Activități de servicii administrative și activități de servicii-suport; Fabricarea de utilaje și piese; Fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțămintei; Echipamente electrice; Industria alimentară și agricultura.

În anul curent, expiră termenul de implementare a Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020. Când privește rezultatele implementării Strategiei respective, considerăm că, deși obiectivele stabilite încă nu au fost atinse, dinamica atragerii ISD-urilor este una pozitivă, volumul ISD-urilor fiind în continuă creștere, a fost creat un cadru legal favorabil pentru atragerea investițiilor străine, astfel, există premise importante pentru continuarea acestei tendințe. În perioada 2016-2019, au fost înregistrate progrese în activitatea Zonelor Economice Libere, volumul total al investițiilor în ZEL (în active imobilizate) a constituit 202,7 mil. dolari SUA, ceea ce denotă o majorare de 1,8 ori față de investițiile efectuate până la 1 ianuarie 2016, ocupând, totodată, 2,8% din populația economic activă. De menționat că companiile cu ISD-uri joacă un rol important în ocuparea forței de muncă, în special industria prelucrătoare și informații & comunicații. Astfel, companiile cu ISD-uri

and the creation of at least 10 thousand jobs, boosting the activity of domestic small and medium enterprises and, last but not least, promoting knowledge in new areas for the national economy [7]. An important aspect of the Strategy is that it targets the most promising sectors in terms of investment potential for the next five years. Thus, 7 priority sectors were identified: Information and communications; Manufacture of machinery and equipment; Administrative and support service activities; Manufacture of machinery and parts; Manufacture of textiles, manufacture of clothing and manufacture of footwear; Electric devices; Food industry and agriculture.

This year, the deadline for implementing the National Strategy for attracting investments and promoting exports for the years 2016-2020 expires. Regarding the results of the implementation of the Strategy, we consider that although the objectives set have not yet been achieved, the dynamics of attracting FDI is positive, the volume of FDI is constantly growing, a favourable legal framework has been created to attract foreign investment, so there are premises important for continuing this trend. In the period 2016-2019 there were progresses in the activity of Free Economic Zones, the total volume of investments in FEZ (in fixed assets) amounted to USD 202.7 million, which indicates an increase of 1.8 times compared to investments made until January 1, 2016, occupying at the same time 2.8% of the economically active population. It should be noted that companies with FDI play an important role in employment, especially the manufacturing and information & communications industry. Thus, companies with FDI represent 15% of total employment in the Republic of Moldova.

In order to improve the investment climate in the Republic of Moldova, we consider it necessary to make changes in the following strategic directions:

reprezintă 15% din totalul ocupării forței de muncă în Republica Moldova.

În vederea ameliorării climatului investițional în R. Moldova, considerăm necesară efectuarea unor modificări în următoarele direcții strategice:

- perfecționarea cadrului de *politici* în atragerea *investițiilor*, în sensul continuării încurajării investițiilor în ramurile prioritare ale țării;
- continuarea atragerii investitorilor în sectoarele strategice. În acest context, este binevenită elaborarea unei strategii noi drept continuare a Programului de dezvoltare strategică pentru 2018-2020, iar în cadrul implementării sale, crearea de clustere și alte proiecte-pilot pentru dezvoltarea sectorului industrial;
- întreprinderea unor măsuri eficiente pentru combaterea economiei tenebre, ca sursă a concurenței neloiale, fraudelor fiscale, contrabandei, problemelor de spălare a banilor și a problemelor de altă natură;
- combaterea corupției în toate manifestările, de la cea politică până la cea uzuală;
- eficientizarea reformei justiției pentru asigurarea reală a drepturilor investitorilor;
- continuarea activităților MIEPO (Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova) de promovare a unei imagini de investiții pozitive a țării pe arena internațională. De asemenea, poate fi utilă promovarea proiectelor investiționale ale Republicii Moldova la forumurile internaționale din diferite țări, precum și în cadrul acordurilor interguvernamentale bilaterale;
- continuarea colaborării investitorilor

- improving the *policy* framework in attracting *investments*, in the sense of continuing to encourage investments in the priority branches of the country;
- continuing to attract investors in strategic sectors. In this context, the development of a new strategy as a continuation of the Strategic Development Program for 2018-2020, and within its implementation, the creation of clusters and other pilot projects for the development of the industrial sector can be welcomed;
- take effective measures to combat the shadow economy, as a source of unfair competition, tax fraud, smuggling, money laundering and other problems;
- fighting corruption in all manifestations, from the political to the usual;
- streamlining the justice reform for the real assurance of investors' rights;
- continuation of the activities of MIEPO (Organization for Investment Attraction and Export Promotion of Moldova) to promote a positive investment image of the country on the international arena. It may also be useful to promote the investment projects of the Republic of Moldova at international forums in different countries, as well as in bilateral inter-governmental agreements;
- continuing the collaboration of foreign investors with vocational and higher education institutions to connect student training programs to the needs of employers;
- we consider beneficial the simplification of the fiscal legislation and the improvement of the fiscal adminis-

străini cu instituțiile de învățământ profesionist și superior pentru racordarea programelor de instruire a studenților la nevoile angajatorilor;

- considerăm benefică simplificarea legislației fiscale și perfecționarea procedurilor de administrare fiscală în interesul investitorilor.

Concluzii

Evoluția ISD-urilor în economia Republicii Moldova, în perioada 2010-2019, a fost una sinuoasă. Chiar dacă stocul de ISD-uri este în creștere, fluxurile acestora au fost extrem de volatile. Nivelul actual al fluxurilor de ISD-uri încă nu a revenit la nivelul anterior crizei din 2009, în 2008, fiind atinse cele mai mari fluxuri nete de ISD-uri, în valoare de 711 milioane USD. Nivelul redus al fluxului de ISD-uri atrase în țară poate fi explicat de resursele naturale limitate și volumul mic al pieței interne, de deficiențele ce țin de infrastructură, de insuficiența abilităților de muncă, dezvoltarea relativ slabă a sectorului privat și a problemelor ce țin de guvernare. Cu toate acestea, în ultimii ani, investitorii străini s-au arătat interesați de diferite activități economice, iar impactul ISD-urilor asupra creșterii economice a sporit.

Întrucât ponderea investițiilor în ZEL-uri, în totalul investițiilor per economie, este de cca 30%, aceasta face economia vulnerabilă la o eventuală schimbare a condițiilor în ZEL-uri sau la apariția unor oferte mai competitive în alte țări din regiune. Vulnerabilitatea în cauză poate fi redusă prin atragerea unui număr mai mare de investitori, care să lanseze companii noi în condițiile economice generale, nu doar în ZEL-uri.

În Republica Moldova, esența politicii de atragere a ISD-urilor sunt facilitățile fiscale și vamale, costul relativ mic al forței de muncă, precum și relativa disponibilitate a acesteia. Este evident că relevanța costului și a disponibilității forței de muncă ar putea să se

tration procedures in the interest of the investors.

Conclusions

The evolution of FDI in the economy of the Republic of Moldova in the period 2010-2019 has been a winding one. Even though the stock of FDI is growing, their flows have been extremely volatile. The current level of FDI flows has not yet returned to the pre-crisis level of 2009, reaching the largest net FDI flows of USD 711 million in 2008. The low level of FDI inflows attracted to the country can be explained by limited natural resources and the small volume of the internal market, deficiencies related to infrastructure, insufficient work skills, poor development of the private sector and governance issues. However, in recent years, foreign investors have shown interest in various economic activities, and the impact of FDI on economic growth has increased.

As the share of investments in FEZ in total investments per economy is about 30%, it makes the economy vulnerable to a possible change in conditions in FEZ or to the emergence of more competitive offers in other countries in the region. The vulnerability in question can be reduced by attracting a larger number of investors to launch new companies in the general economic conditions, not only in the FEZ.

In the Republic of Moldova, the essence of the policy of attracting FDI are the fiscal and customs facilities, the relatively low cost of labour, as well as its relative availability. It is clear that the relevance of labour costs and availability could decline over time as a result of emigration and increasing pressures on the labour market. In this context, it is necessary to continuously improve the investment climate.

Improving the investment climate and attracting new investments in the national economy is one of the priorities of the Govern-

diminueze în timp, ca urmare a emigrației și a presiunilor în creștere asupra pieței muncii. În acest context, este necesară îmbunătățirea continuă a climatului investițional.

Îmbunătățirea climatului investițional și atragerea noilor investiții în economia națională constituie una din prioritățile Guvernului Republicii Moldova, iar un climat investițional favorabil trebuie să includă stabilitatea macroeconomică pe termen lung, stabilitatea legislației ce va asigura drepturile investitorilor, dezvoltarea infrastructurii de afaceri, precum și alte componente – transparență în activitatea organelor de stat, încrederea în mediul de afaceri.

ment of the Republic of Moldova, and a favourable investment climate must include long-term macroeconomic stability, stability of legislation that will ensure investors' rights, business infrastructure development and other components – transparency in the activity of state bodies, trust in the business environment.

Bibliografie/ Bibliography:

1. Banca Națională a Moldovei. Poziția investițională internațională, 2020. [Accesat: 25.10.2020] Disponibil: <https://www.bnm.md>
2. Banca Mondială. Investiții străine directe. [Accesat: 25.10.2020] Disponibil: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=MD>
3. CIUMAC, Corina. Factorii determinanți ai fluxurilor străine directe de investiții în Uniunea Europeană. În: *Revista Studii europene*, nr.2, Chișinău, 2014, pp. 82-90. ISSN 2345-1041. [Accesat: 05.10.2020] Disponibil: <http://studii.eu.org/files/publications/SE%202-2014.pdf>
4. CIOBANU, Marin. Determinanți ai investițiilor străine directe. În: *Ingineria meridiană*, nr. 1, Chișinău, 2015, pp. 69-74. ISSN 1683-853X. [Accesat: 10.10.2020] Disponibil: https://utm.md/meridian/2015/MI_1_2015/11_Ciobanu_M_FACTORII_DETERMINAN%C8%9AI.pdf
5. DROB, Cătălin. Rolul investițiilor internaționale în dezvoltarea economică. În: *Management intercultural*, volumul II, nr. 3, Chișinău, 2000, pp. 32-35. ISSN 1454-9980. [Accesat: 20.10.2020] Disponibil: http://seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_3_5.pdf
6. Doing Business 2020. [Accesat: 25.10.2020] Disponibil: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr. 511 din 25.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016. nr. 114-122
8. HOROBET, Alexandra; POPOVICI, Oana. *Investiții străine directe: evoluția și importanța lor în România*. 2017. pp.9-12. [Accesat: 28.09.2020] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/321016706_INVESTITIILE_STRAINE_DIRECTE_EVOLUTIA_SI_IMPORTANTA_LOR_IN_ROMANIA

9. HÎNCU, Rodica, JELIMALAI, Denis. Investițiile străine directe – componentă importantă a fluxurilor economice internaționale. În: *Economica*, nr. 1, 2010, pp. 71-81. ISSN 1810-9136. [Accesat: 18.09.2020] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Investitiile%20straine%20directe
10. ILIE, Georgeta. *Investiții internaționale*. Ediția a II-a. București: Editura Pro Universitaria, 2009, pp. 9. ISBN 978-606-28-0315-5
11. Indicele libertatii economice. [Accesat: 28.10.2020] Disponibil: https://www.heritage.org/index/pdf/2019/book/index_2019.pdf
12. MURARIU, Ioana-Adriana. *Dezvoltarea investițiilor și tranzacțiilor străine în sfera corporațiilor transnaționale*. 2009. pp. 225. [Accesat: 28.09.2020] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/223228_Dezvoltarea%20investitiilor%20straine%20directe%20si%20a%20tranzactiilor%20in%20sfera%20corporatiilor%20transnationale.pdf
13. MATEI, Mirela. *Investiții străine directe. Funcții și evoluții. 1990-2000*, București, 2004, pp. 94-293.
14. ПОДШИВАЛЕНКО, Г. П., КИСИЛЕВА, Н. В. *Инвестиционная деятельность*. Москва: Кнорус, 2006, pp. 75. ISBN 5-8571-529-3
15. UNCTAD (2020), World Investment Report 2020. [Accesat: 09.10.2020] Disponibil: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2460>
16. TIMUȘ, Andrei, CLIPA, Victoria. Performanțele investițiilor străine directe în Republica Moldova în perioada post criză. În: *Economie și Sociologie*, nr. 4, pp. 147-152 ISSN 1857-4130. [Accesat: 28.09.2020] Disponibil: <http://dspace.ince.md/jspui/handle/123456789/805>
17. Zonele economice libere. [Accesat: 25.10.2020] Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/zonele-economice-libere>